

VÁCLAV KRÁL¹**VÝVOJ A STAV FYZIKOGEOGRAFICKÉHO ČLENĚNÍ EVROPSKÝCH STÁTŮ**

Václav Král: Development and State in the Physico-Geographical Division of European Countries *Geogr. Čas.*, 38, 1986, 2—3; 97 refs.

A survey of the development and state in division of all European countries except for the USSR into physico-geographical or natural regions is presented in this paper. For that purpose not only professional works dealing with this subject were studied, but also regional geographical textbooks and handbooks on individual countries as well as national and regional atlases. The author points to considerable differences as to the methodics and the state of working up this division, calling attention to the necessity of a wider international cooperation.

V naší geografii zaujímají významné místo práce týkající se horopisného, geomorfologického a fyzickogeografického členění našeho státního území. Zájem o tuto tematiku má tradici trvající již déle než jedno století. Jak ukázal profesor Jan Hromádka [1956], který sám přispěl k řešení celé problematiky podílem velmi významným, souvisel tento zájem v první etapě především se začátky soustavného geologického mapování, později při vzniku Československé republiky s počestováním a poslovenšťováním rakousko-uherských topografických map a sledoval i cíle školní výuky geografie. Teprve v posledním období, kdy v rámci výzkumu regionalizace našeho státního území přispěly ke zpřesnění geomorfologické a fyzickogeografické regionalizace geografické ústavy ČSAV a SAV, byly sledovány i praktické účely regionalizace pro potřeby státních, zejména plánovacích institucí a orgánů, za účelem oceňování přírodních zdrojů a stanovení krajinného potenciálu.

Na Slovensku věnoval této tematice podstatnou část svých prací náš jubilant profesor Michal Lukniš, DrSc., jemuž připisuji svůj příspěvek. Připomeňme na tomto místě jen Luknišův podíl na příslušných svazcích Československé (1968) a Slovenské vlastivědy [1972], Atlasu ČSSR [1966] a SSR [1980], Luknišovy práce o Vysokých Tatrách [1971, 1973] a práce uveřejněné spolu s P. Plesníkem [1961] a E. Mazúrem [1978]. Geomorfologická a fyzickogeografická regionalizace je tematikou, která doslova nezná státních hranic. Je sice prováděna — s různou intenzitou a metodikou — v jednotlivých státech, ale státní

¹ Prof. RNDr. V. Král, DrSc., Přírodovědecká fakulta UK, Katedra kartografie a fyzické geografie, Albertov 6, 128 43 Praha 2.

hranice vymezené jednotky vždy protínají, takže je třeba hledat a poznat návaznost jednotek mezi sousedními státy. V tomto příspěvku je podán stručný přehled stavu geomorfologického a fyzickogeografického členění jednotlivých evropských států kromě Sovětského svazu. To proto, že literatura o evropské části SSSR je tak obsáhlá — a to jak metodicky, tak i teritoriálně — že by si vyžádala samostatného zpracování. Ostatně literatura k fyzickogeografickému členění SSSR je stejně jako příslušná literatura sousedních socialistických zemí u nás přece jen více známa než literatura ostatních evropských států.

SEVERNÍ EVROPA

Ze skandinávských zemí má nejlépe zpracované fyzickogeografické členění svého území Finsko. Podle klasika finské geografie J. G. Granö (1929) jsou vlastním předmětem výzkumu geografie přírodní krajinné jednotky stejně jako v botanice rostliny, v zoologii zvířata a v geologii horniny. Přírodní krajinnou jednotkou rozumí tento geograf část zemského povrchu, která představuje jednotný soubor určitých tvarů reliéfu, vodstva včetně typů mořského pobřeží, rostlinstva a živočišstva, ale i rázu přetvoření krajiny činností člověka. J. G. Granö (1931) rozdělil území Finska v tehdejších hranicích na 19 jednotek 1. řádu, 35 jednotek 2. řádu a 105 jednotek 3. řádu. Jeho členění je dále rozpracováno v národním atlasu Finska (L. Aario edit. 1960), v němž kromě mapy fyzickogeografických oblastí najdeme i odvětvové mapy členění reliéfu, vodstva a vegetace. Klimatologické členění Finska vypracoval R. Solantie (1980). Avšak kromě členění fyzickogeografických byla vypracována i řada členění dalších, jež se pokoušejí o spojení aspektů přírodních s hledisky socioekonomickými, a to ve značně odlišných koncepcích. Jejich přehled podal M. Caubouret (1976).

Naproti tomu Švédsko ani Norsko nemají provedeno fyzickogeografické členění, které by bylo srovnatelné s finským nebo s členěními jiných evropských zemí. Ve švédském národním atlasu (M. Lundqvist red. 1953—1971) je zařazena mapa orografických oblastí („brutenhetsregioner“, tj. oblasti výškové členitosti), zpracovaná na základě morfometrických výpočtů výškového rozpětí ve čtvercové síti o plochách čtverců 25 km². Tímto způsobem bylo na švédském území rozlišeno 37 různě velikých oblastí, které mají většinou velmi složité názvy (napr. Sydsvenska höglandets nordöstra del, tj. Sv. část Jihošvédské vysočiny). Vymezené oblasti nejsou seskupeny ani v nadřazené, ani podřazené jednotky a chybí tedy taxonomické hledisko. Především však použitá metoda zcela postrádá genetické hledisko reliéfu a nejde tedy o regiony geomorfologické. V monografii věnované severnímu Švédsku rozlišil a vymežil M. Lundqvist (1942) čtyři základní krajinné jednotky, jež tvoří pásy protažené ve směru Skandinávských hor a Botnického zálivu: a) vysoká pohoří, b) podhůří, c) vnitrozemské plošiny, d) pobřežní nížiny. Norsko dosud nemá žádné fyzickogeografické ani geomorfologické členění svého území, které by bylo provedeno čárovými hranicemi v mapě, přestože textově je orografie poměrně podrobně zpracována v řadě regionálních příruček a učebnic — nepodrobněji ovšem v anglické vojenské příručce (kolektiv 1942—1943).

Vzhledem k značným rozdílům stavu fyzickogeografického členění skandinávských zemí ustavila rada ministrů severských zemí pracovní skupinu geo-

grafů specialistů z Norska, Švédska, Finska i Dánska, která v r. 1977 takovéto jednotné členění vypracovala. Uvedené země byly rozděleny celkem na 60 přírodních krajinných oblastí (natural geographic regions), která se dále seskupují v 6 vegetačních pásem (R. Kalliola 1979). Základním hlediskem členění byl typ vegetace (v osídlených oblastech rekonstruované vegetace). Z rozložení vegetačních pásem vyplývá, že v horských oblastech jsou pásma uspořádána výškově a v nížinných oblastech šířkově (podle zeměpisné šířky). Je možno ještě dodat, že rozčlenění Skandinávie na 7 základních fyzikogeografických oblastí (major physical regions) provedli B. Fullerton a A. F. Williams (1972). V tomto případě jde o jednotky, které by bylo možno přesněji označit jako jednotky morfotektonické.

ZÁPADNÍ EVROPA

Podle L. Galloise (1908) zavedl ve francouzské geografii pojem „přírodní oblast“ či „fyzikogeografická oblast“ („région naturelle“) v r. 1746 geolog l'abbé Guettard, který zjistil koncentrické uspořádání hornin Pařížské pánve a publikoval první geologickou mapu severní Francie. Do té doby mezi geografy převládala, ale i později byla hojně diskutována idea, že za přírodní oblasti je třeba považovat povodí řek, a že v rozvodích je třeba vidět hlavní rysy struktury zemského povrchu. S nesprávnými názory geografů sváděli ještě v první polovině 19. stol. názorové boje i slavní geologové, jakými byli Cuvier, Brongniart, Dufrénoy a Elie de Beaumont. Dokazovali, že povodí nelze považovat za přírodní oblast, protože území, kterým řeka protéká, nemá v celém svém rozsahu stejné fyzikální (horninové) složení, a proto ani nemá stejné rostlinstvo a jiné složky přírody. Významnou roli v tříbení názorů sehrál geolog Omalius d'Halloy, který v knize „Division de la terre en régions géographiques, conformément aux éléments de géologie“ (Paris 1831) dokazuje, že přírodními oblastmi zemského povrchu mohou být jen strukturně geologické celky, a že v geografických popisech zemí je třeba vycházet nikoliv z hranic politických, které jsou arbitrážní a časově proměnlivé, ale z hranic přírodních — geografických, které jsou trvalé.

Přes toto poměrně brzké vyjasnění pojmů nenajdeme později, ale ani dodnes ve francouzské geografické literatuře, ani v mapách a atlasech žádné práce, které by se zabývaly podrobnějším fyzikogeografickým, nebo alespoň orografickým a geomorfologickým rozčleněním a vymezením jednotek francouzského území, kromě základních strukturně geologických celků, jimiž jsou např. Pařížská pánev, Centrální masív, Armorický masív aj. Příčinu lze vidět především v tradičním sepětí francouzské geografie s vědami humanitními (geografické ústavy jsou vesměs na humanitních fakultách univerzít) a zřejmě nedostatečnou spoluprací s vědami přírodními. Proto francouzská regionální geografie, která má beze sporu velké tradice, mluví téměř vždy jen o „geografických oblastech“, jimiž ovšem rozumí buď celky státoprávní a administrativní, případně celky historické, nebo nově konstruované na základě socioekonomických kritérií. A tak ani klasik francouzské fyzické geografie E. de Martonné (1942) nedospěl k podrobnějšímu členění francouzského území na fyzikogeografické nebo alespoň orografické a geomorfologické jednotky. Někteří geografové sice postupují při charakteristice „geografických oblastí“ podle prin-

cípu přírodních či fyzickogeografických jednotek, avšak tyto jednotky nevymezují přesnými hranicemi a proto je ani neznázorňují na mapách (M. Le Lanou et B. Prost 1974 aj.). Patrně jedinou publikací, v níž najdeme mapky přírodních oblastí Francie — v mnoha případech ovšem jistě diskusní — je regionální geografie Západní Evropy anglického autora F. J. Monkhouse (1974). Podle P. Birota (1970) jsou rozhodujícími faktory pro vymezení fyzickogeografických oblastí geologický vývoj a klimatické podmínky včetně paleoklimatického vývoje. Tento geograf se však zabýval jen jednotkami prvního řádu v měřítku celosvětovém a nezabýval se blíže rozpracováním členění území Francie.

Ve Velké Británii zavedl pojem „přírodních oblastí“ („natural regions“) A. J. Herbertson (1905), který je charakterizoval jako území s určitým souborem tvarů reliéfu, typu, podnebí a vegetace. Většinou však britští geografové — podobně jako francouzští — neuznávali přírodní oblasti a mluvili o „geografických oblastech“, při jejichž stanovení jsou určující především zájmy lidské společnosti. Tak paní M. I. Newbigin (1869—1934), uvádí, že „klasifikace oblastí musí být založena na vztazích lidské společnosti k okolní přírodě (v orig. „natural surroundings“).“ Podobně J. F. Unstead (1876—1965) se domníval, že „v geografických oblastech musí být dána stejná váha fyzickým i humánním faktorům“. Avšak horizontální i vertikální členitost území Velké Británie se přímo nabízela k tomu, aby hranice přírodních oblastí byly zakresleny v mapách v mnoha učebnicích, atlasech i jiných publikacích. Tak je např. uvádí pod názvem „The Regions of Britain“ ekonomický geograf L. D. Stamp (1949); později J. W. Watson a J. B. Sissons (1964) rozlišili ve Velké Británii a Irsku dohromady 60 jednotek označených jako „relief regions“. Mapky přírodních oblastí (Naturräume) Velké Británie najdeme i v německých regionálních pracích H. Jägera (1976) a H. Heineberga (1983). Irsko včetně Ulsteru po této stránce zpracovali B. S. MacAodha et E. A. Currie (1971) a poněkud odlišně T. W. Freeman (1972).

Dlouholetou tradicí v členění území na fyzickogeografické či přírodní oblasti má geografie německá. Také tady učinil první pokus o členění Německa na přírodní oblasti geolog B. Cotta, který v knize Deutschlands Boden, sein geologischer Bau und dessen Einwirkungen auf das Leben des Menschen (Leipzig 1854) rozlišil na tehdejší území 42 oblastí, jež shrnul do 3 hlavních celků: a) Severoněmecká nížina, b) Německá středohoří, c) Alpy s podhůřím. Toto členění na tři základní a velké celky se udrželo až dodnes. B. Cotta však své členění neznázornil kartograficky, protože prý nelze vždy táhnout ostrov hranic mezi stanovenými jednotkami. K problematice fyzickogeografického členění německého území přispěla řada významných geografů, jako A. Penck, J. Sölch, G. Braun, O. Maull, N. Krebs aj. V r. 1945 vznikl plán vytvořit společnou práci všech geografů — z obou pozdějších německých států — mapu členění Německa na přírodní oblasti (Naturräumliche Gliederung) v měřítku 1:1 000 000 pro potřeby poválečné výstavby. Výsledná mapa byla v první verzi uveřejněna v r. 1951 na sjezdu geografů ve Frankfurtu n. M. V mapě jsou na území obou dnešních německých států zakresleny hranice přírodních oblastí v několika velikostních kategoriích, každá oblast je označena číslem v desetinném třídění a je připojen seznam jejich názvů. Kromě toho byla jako vysvětlivky k mapě vydána obsáhlá příručka, podávající fyzickogeografické charakteristiky všech rozlišených oblastí včetně všech potřebných číselných údajů

o rozloze, nadmořských výškách, podnebí apod. (E. Meynen et J. Schmithüsen 1953—1961). V pozdějších letech se přistoupilo v NSR k zpřesňování tohoto fyzickogeografického členění terenním výzkumem a mapováním do listů mapy 1:200 000. Jednotlivé listy byly vydávány tiskem a doprovázeny tištěnými vysvětlivkami. Celá akce však byla přerušena, když byl v r. 1971 při reorganizaci zrušen ústav (Bundesanstalt für Landeskunde), který práce řídil. Vydané listy mapy 1:200 000 pokryly asi dvě třetiny plochy území NSR. V posledních letech se ozvaly kritické hlasy k použité metodě územního členění. Podle R. Schwarze (1981) dosavadní pracovní postup, založený na empirickém zkoumání, neumožňoval exaktní vymezení jednotek. Je prý třeba pomoci matematických metod zjistit, s jakou vahou mají být jednotlivé složky krajiny při vedení hranic uvažovány. Dále byl v NSR učiněn pokus o vymezení přírodních oblastí přímo z družicových snímků a satelitních map (G. Richter et W. Sperling 1983).

Také v Nizozemí provedl první členění území na fyzickogeografické oblasti geolog. Byl to r. 1860 W. H. C. Staring, který podle rozdílné geologické stavby rozlišil šest „fyziografických“ oblastí. Nejnovější členění této země pak vypracoval G. T. A. Hof (1983), který podle geneze reliéfu stanovil a vymezil 46 fyzickogeografických jednotek. Neuvažoval při tom jen povrchové tvary, ale i horninové složení, hladinu podzemní vody a nadmořskou výšku. Při hodnocení těchto jednotlivých činitelů pro zakreslování hranic použil metodu faktorové analýzy. V Belgii se problematikou „geografických oblastí“ zabývala paní M. A. Lefèvre (1966), v rámci všech zemí Beneluxu podal výčet přírodních oblastí H. Hambloch (1977), který jejich hranice zakreslil v přehledné mapce. V Dánsku zkoumal fyzickogeografické oblasti (naturgeografiske regioner) N. K. Jacobsen (1975). Stanovil je na podkladě geologicko-morfoloogických kritérií a znázornil je v mapce.

Švýcarsko a Rakousko mají dlouholetou tradici v horopisném členění Alp (K. Sonklar 1870, A. Böhm 1887), avšak z celé řady regionálních učebnic a příruček vyplývá, že ani v členění, ani ve vymezení a názvosloví Alp není dosud jednoty. Švýcarský národní atlas, který byl v mnohém vzorem jiným zemím (E. Imhof red. 1978), uvádí členění na přírodní oblasti (naturräumliche Gliederung) velmi podrobně propracované do 4 taxonomických úrovní. V textové části se uvádí, že „přírodní oblasti jsou předurčeny reliéfem“. Švýcarské území je rozděleno na tři základní přírodní oblasti (Alpy, Středošvýcarská plošina, Jura), do dvou dalších zasahuje jen nepatrně na severu (Hornorýnská nížina) a na jihu (Pádská nížina). Členění jednotek v nižších taxonomických úrovních je typologické. Naproti tomu národní atlas Rakouska (H. Bobek red. 1974—1980) vůbec neobsahuje mapu členění země na přírodní či fyzickogeografické oblasti; ale za to najdeme přehlednou mapku ve středoškolském atlasu E. Hölzela (1978). Podrobné členění mají vypracováno jen některé spolkové země, které mají své zemské regionální atlasy. Lpění na historických zemských hranicích se m. j. projevuje tím, že tyto atlasy jsou zpracovány nejednotně. Pozoruhodná je mapa členění přírodních jednotek (Naturräumliche Gliederung) v Atlasu Horního Rakouska (1960). Nejenom tím, že zasahuje na naše území jižních Čech, ale že je zpracována typologicky a v několika taxonomických úrovních (H. Kohl 1964). Naproti tomu členění území Dolních Rakous, zveřejněné v dolnorakouském zemském atlasu (E. Arnberger 1951—1958), podává jen schematické rozdělení přírodních jednotek, jež nejsou soustavně omezeny zřetelnými hranicemi.

Španělská geografie podobně jako geografie francouzská vycházela a většinou i dosud vychází v regionálních pracích z historického a administrativního členění území. Teprve německý geograf H. Lautensach (1969), který pracoval na Pyrenejském poloostrově od třicátých let, a byl patrně nejlepším znalcem celé této oblasti mimo místních odborníků, vypracoval a uveřejnil fyzickogeografické členění (Landschaftliche Gliederung) celého poloostrova. Toto členění rozlišuje jednotky 3 až 4 taxonomických úrovní (z hlediska středoevropských členění jsou to jednotky vyšších řádů) a je provedeno podle kritérií geologicko-geomorfologických a jen u nejvyšších taxonomických úrovní se přihlíží i ke kritériím klimatologickým. Španělské učebnice ani atlasy nevěnují členění území na přírodní oblasti vůbec pozornost a literatura k této tematice je velmi skromná. A. Molón (1973) uvádí, že k regionalizaci se ve Španělsku přistupuje z hlediska: a) technokratického, b) etnicko-historického, c) demograficko-politického, d) didakticko-geografického. Zmíněné členění Lautensachovo řadí do skupiny posední. Podobná situace jako ve Španělsku je i v Portugalsku. Přehled vývoje členění území Portugalska na přírodní oblasti (regiões naturais) uvádí A. A. Girão (1960), sám však vychází především z členění H. Lautensacha (1932).

Orograficko-geomorfologické i fyzickogeografické členění Itálie vypracoval a mapově znázornil především A. Sestini (1957, 1963). Zatímco první z nich má kritéria členění ve svém názvu, u členění fyzickogeografického je bráno v úvahu kromě toho i horninové složení, dále výšková pásmovitost i antropogenní vliv na krajinu. Fyzickogeografické členění Itálie A. Sestiniho je regionální i typologické a autor sám je označuje jako členění na typy krajiny (tipi del paesaggio). Orograficko-geomorfologické členění Itálie podle Sestiniho uvádí ve zjednodušené formě též R. Almagià (1959). Řecko ve vlastní odborné literatuře členění území na přírodní oblasti nemá vypracováno. Největší řecká geografická příručka (G. K. Geórgalas et P. Gavreses 1960) podává sice velmi obšírný výčet pohoří, kotlin a nížin, ale nevyomezuje je v mapě. Členění řeckého území na základní fyzickogeografické oblasti (major physical regions) je znázorněno v přehledné mapce v anglické vojenské příručce o Řecku (Kolektiv 1944). Je založeno na orograficko-tektonických kritériích. O podrobnější orografickogeomorfologické členění pevninského Řecka se pokusil V. Král (1974).

SOCIALISTICKÉ STÁTY EVROPY

V Německé demokratické republice byl do r. 1949 vývoj fyzickogeografického členění stejný jako na území NSR. O pozdějším vývoji referují J. F. Gellert (1958, 1975) a H. Richter (1967). Kromě nových členění území NDR, která vypracoval pro Klimatický atlas NDR J. F. Gellert (1954) a z pověření Akademie zemědělských věd NDR kolektiv předních geografů pod vedením J. H. Schultzeho (1955) byly pořádány i speciální vědecké konference k problematice členění území na přírodní oblasti (naturräumliche Gliederung). Velký vliv na další práce v tomto směru měly výzkumné metody krajinné ekologie, za-

vedené profesorem E. Neefem a jeho žáky. Ukázalo se, že na území NDR pro vymezení přírodních jednotek jsou nejspolehlivějším kritériem půdy, teprve po nich typy reliéfu a posléze vegetace. Novým podnětem ke zpracování přírodních členění z různých hledisek i ke zpracování četných teoretických studií byla příprava národního atlasu NDR. Tak vznikla např. mapa typů přírodních oblastí NDR (H. Barsch et H. Richter 1975), v níž je rozlišeno 75 typů seskupených do 5 tříd, mapa morfogenetických oblastí NDR (J. Marcinek 1975) a mapa půdně-geografických oblastí NDR (G. Haase et R. Schmidt 1975).

První pokus o členění území Polska na přírodní oblasti učinil r. 1851 Wincenty Pol (1807—1872), první profesor geografie na Jagellonské univerzitě v Krakově. Později se touto tematikou zabývali zejména L. Sawicki (1884—1928), J. Smoleński (1881—1940), S. Pawłowski (1882—1940) a S. Lenczewicz (1889—1944). Nové úkoly v regionalizaci Polska vyvstaly v r. 1945 při novém vymezení státních hranic. V prvních poválečných letech bylo nejprve prováděno členění jednotlivých částí nového Polska z jednotlivých univerzitních středisek. Regionalizaci celého polského území provedl J. Kondracki (1946), který svůj návrh postupně zpřesňoval a předložil k diskusi a kritice na několika vědeckých konferencích. Výsledné členění na fyzickogeografické oblasti (J. Kondracki 1977, 1978) bylo převzato i do národního atlasu Polska (S. Leszczycki red. 1974—1976) a je používáno ve všech polských mapách, atlasech a encyklopediích. Fyzickogeografické oblasti (regiony fizycznogeograficzne) jsou v pojetí J. Kondrackého „územní celky, které se vyznačují určitým stupněm vnitřní jednoty, vyplývající z geografické polohy, vývoje, charakteru současných geografických procesů a ze vzájemného sepětí jednotlivých prvků, jež ten celek skládají“. Členění J. Kondrackého je provedeno v několika taxonomických úrovních a vychází z rozdělení Evropy na základní morfostrukturní celky. Každý vyčleněný region je označen číselným indexem podle deskriptivního třídění a má svůj název. Polské členění J. Kondrackého má pro nás veliký význam, protože s PLR máme nejdelší státní hranici. V pohraničním území polské „regiony fizycznogeograficzne“ navazují na jednotky a celky našeho členění geomorfologického (V. Král 1966).

Také maďarská geografie se zabývala otázkou přírodních či krajinných celků Panonské pánve již v minulém století, ale ještě po rozpadu Rakousko-Uherska se jimi většinou rozuměly historické a administrativní územní jednotky. Teprve po osvobození v r. 1945 došlo k vyjasnění pojmů a k vymezení přírodních jednotek. Roku 1960 svolala z podnětu profesorů B. Bully a S. Lánge Geografická komise Maďarské akademie věd vědeckou konferenci, na níž bylo území Maďarska rozděleno na 6 základních přírodních oblastí: a) Velká nížina, b) Malá nížina, c) Podhůří Alp, d) Zadunajské pahorkatiny, e) Zadunajská středohoří, f) Severní středohoří. Pro přípravu národního atlasu MLR (S. Radó red. 1967) byla sestavena geomorfologická mapa MLR početným kolektivem odborníků pod vedením M. Pécsiho a na jejím základě i mapa geomorfologických oblastí (geomorfológiai körzetek), rozčleněných do 4 taxonomických úrovní (M. Pécsi 1970). Z ní byla dále odvozena i mapa fyzickogeografických oblastí (természetföldrajzi tájak) tím způsobem, že geomorfologická mapa byla srovnávána s mapami regionů klimatických, půdních, hydrografických a rostlinného krytu. Také tato mapa fyzickogeografických oblastí (M. Pécsi et S. Somogyi 1967) je zpracována ve 4 taxonomických úrovních.

Území Jugoslavie rozdělil Jovan Cvijić (1865—1927) orograficky na 6 horo-

pisných soustav (Alpská, Dinarská, Šarská, Karpatská, Balkánská a Rodopská) a dvě „přechodní zony“ (Šumadija, Makedonie). Jeho schema rozpracoval a mapově znázornil J. D. Marković (1963, 1968). O problematice geografické regionalizace a speciálně fyzickogeografické regionalizace referoval R. Petrović (1957). Podle něho existuje v Jugoslavii ostrý rozpor mezi přírodními a kulturními oblastmi. Proto hranice jednotek takto pojímaných se vesměs protínají. Kromě toho se řada geografů pokusila o vymezování komplexních „geografických oblastí“, které se vzájemně od sebe různí, protože takovéto pokusy jsou nutně vždy kompromisem mezi hlediskem fyzickogeografickým a socioekonomickým. V Jugoslavii jsou značné rozdíly v podrobnosti členění jednotlivých oblastí, protože k regionalizaci se většinou přistupovalo v rámci jednotlivých republik, příp. historických zemí (např. Slovinsko: S. Ilešić 1977; Chorvatsko: V. Rogić (1983). Tato členění byla hojně diskutována na sjezdech jugoslávských geografů (jejichž publikované materiály jsou mimo Jugoslavii vesměs nedostupné). Z fyzickogeografických členění Jugoslaviie zaslouží pozornost zejména členění R. Petroviće (1957), který rozlišil 9 základních oblastí (přírodnogeografске regije). Ze zahraničních autorů je třeba uvést alespoň návrhy A. N. Graciánského (1955) a H. Büschenfelda (1981).

Orografickým a přírodním členěním Albanie se nejpodrobněji patrně zabýval B. Castiglioni (1943) v rozsáhlé italské geografické monografii. Jediná známá fyzická geografie Albanie, vydaná od albánského autora (S. Aqif 1959), nám byla bohužel nedostupná.

Bohatou literaturu ke geomorfologickému i fyzickogeografickému členění svého území má geografie rumunská. Geomorfologickým členěním Rumunska se zabýval V. Mihăilescu již od doby před druhou světovou válkou. Je autorem několika monografií k tomuto tématu (V. Mihăilescu 1931, 1971) i autorem několika fyzickýchografií Rumunska, nichž poslední (1969) uvádí geomorfologické členění ve 4 taxonomických úrovních, v daném měřítku velmi podrobné a s bohatým názvoslovím. Kromě geomorfologie RSR (G. Posea et al. 1974) má rumunská geografie ještě celou řadu fyzickýchografií RSR (Kolektiv 1960, Kolektiv 1964, V. Tufescu 1974, A. Roșu 1980, Kolektiv 1983) vesměs velmi bohatě ilustrovaných tematickými mapami, mezi nimi i mapami geomorfologického a fyzickogeografického členění. Rumunští geografové zastávají tezi, že územní diferenciacie krajiny je podmíněna v první řadě rozdíly reliéfu. Z této skutečnosti vychází i fyzickogeografické členění, které ovšem přihlíží ještě ke klimatickým, půdním a vegetačním podmínkám. Nejnovější fyzickogeografické členění ve 4 taxonomických úrovních provedli V. Velcea a L. Badea [ve zmíněné knize Kolektiv 1983], kteří rozlišili na rumunském území 4 základní jednotky (unitățile fizico-geografice), a to: a) karpatsko-transylvánskou, b) banátsko-krišskou (panonskou), c) getsko-moldavskou, d) dunajsko-dobružskou. Mapy podrobného členění geomorfologického a členění na typy krajiny (peisajele) přináší též rumunský národní atlas (Atlas RSR 1972—1979).

V Bulharsku dochází k rozvoji prací na členění geomorfologickém a fyzickogeografickém až po osvobození v r. 1944. Tak první geomorfologické členění Bulharska vypracoval Ž. Gălăbov (1946). Rozlišil 4 základní geomorfologické oblasti, rozdělené dále na podoblasti a podal jejich stručnou fyzickogeografickou charakteristiku. Kromě několika dalších prací k tomuto tématu podává nejnovější stav tohoto členění fyzická geografie Bulharska, vydaná Bulharskou

akademií věd (Ž. Gáläbov 1982). V ní se čtyři základní geomorfologické oblasti (Rilsko-rodopský masív, přechodní horská a kotlinová oblast, Staroplaninská horská soustava a Dunajská nížina) dělí dále na podoblasti a na rajony. Komplexní fyzickogeografická členění či členění na přírodní oblasti byla sice vypracována již před druhou světovou válkou, ale jejich autoři byli vesměs cizinci. Podle M. Georgieva (1979), který podává přehled vývoje této tematiky v Bulharsku, je i pro vymezení fyzickogeografických jednotek rozhodující složkou geologická stavba a geomorfologie reliéfu. Proto i Ž. Gáläbov (1946) ztotožnil základní geomorfologické jednotky s jednotkami fyzickogeografickými. Odlišný názor měl I. Ivanov [et al. 1968], který Bulharsko rozdělil na 5 fyzickogeografických zón a na 17 oblastí. Čtyři zóny jsou zhruba totožné s jednotkami Ž. Gáläbova (Podunajská, Balkánská, Kraištensko-Tundžanská a Osogovsko-Rodopská), ale jako pátá zóna byla vyčleněna Černomořská (při pobřeží), která je výrazně diferencována odlišným podnebím. V bulharském národním atlase (Atlas NR Bälgarija 1973) je uveřejněno nové členění Ž. Gáläbova a kol. (1973). Rozlišují se v něm opět čtyři fyzickogeografické oblasti, ale černomořské pobřeží je vyčleněno jako samostatná jednotka nižšího taxonomického zařazení.

SHRNUTÍ

Je možno plně souhlasit s H. Barschem a H. Richterem (1975), že „v každém členění na přírodní oblasti se zrcadlí dosažený stav znalostí všech geografických disciplin. Pro charakteristiku přírodních oblastí musí být k dispozici nejen všechny faktické znalosti o příslušném geokomplexu i o jeho složkách, ale i metodické zkušenosti geografických věd v získávání, zpracovávání a systematizaci těchto údajů“. Ze stručného přehledu stavu členění jednotlivých evropských států, podaného na předcházzejících stránkách vyplývá, že jsou značné rozdíly nejen ve stavu členění, ale i v metodickém přístupu k řešení tohoto úkolu. Převážná část zemí i badatelů však chápe zcela jednoznačně přírodní či fyzickogeografické oblasti ako územní celky, jejichž omezení je (mimo oblast Východoevropské roviny) determinováno v první řadě typem reliéfu a geologickou stavbou. Někteří geografové — zejména ze západních zemí — neuznávají existenci přírodních oblastí a mluví raději o „geografických oblastech“, při jejichž ohraňování jsou rozhodující zájmy lidské společnosti, tedy faktory socioekonomické, administrativně-politické a historické. Jsou i takové názory, že přírodní (fyzickogeografické) jednotky sice existují, ale nelze je přesně ohraňovat. Nejlépe to snad vyjádřil americký geograf R. Hartshorne (1939), podle něhož „žádné takové členění (mluví se o natural regions) ve skutečnosti neexistuje; každý pokus rozdělit svět předpokládá subjektivní úsudky, ne snad v určení hranic jednotlivých složek, ale v rozhodnutí, která z mnoha složek má být považována za nejdůležitější“. Že takovéto názory jsou scestné a nesprávné ukazují úspěchy, které v členění území na fyzickogeografické oblasti byly dosaženy nejen v socialistických zemích, ale i v NSR, v Nizozemí a ve Švýcarsku. O důležitosti členění území na přírodní oblasti svědčí nejlépe skutečnost, že rada ministrů skandinávských zemí sama vyzvala geografů, aby vypracovali jednotné členění pro tyto země. Je to však zatím bohužel jediný příklad širší mezinárodní spolupráce v tomto směru.

1. AARIO, L. edit. Suomen kartasto [Atlas of Finland]. Helsinki 1960. — 2. ALMAGIÀ, R.: L'Italia., t. I., UTET Torino 1957. — 3. AQIF, S.: Geografia fizikè e Shqiperisë. Tiranë 1959. — 4. ARNBERGER, E. red.: Atlas von Niederösterreich. Freytag-Berndt und Artaria, Wien 1951—1958. — 5. Atlas Narodna Republika Bãlgarija. Sofija 1973. — 6. Atlas von Oberösterreich. Inst. f. Landeskunde von Oberösterreich, Linz 1958—1960. — 7. Atlas Republica Socialistã Romãnia. Editura Academiei RSR, București 1972—1979. — 8. BARSCH, H., RICHTER, H.: Grundzüge einer naturräumlichen Gliederung der DDR auf der Basis typisierter Naturräume in der chorischen Dimension. Peterm. Geogr. Mitt. 119, Gotha—Leipzig 1975. — 9. BIROT, P.: Les régions naturelles du globe. Masson et Cie, Paris 1979. — 10. BOBEK, H., red.: Atlas der Republik Österreich. Kommission f. Raumforschung der Österr. Akad. d. Wiss., Freytag-Berndt und Artaria, Wien 1974.
11. BÖHM, A.: Einteilung der Ostalpen. Geogr. Abhandlungen I, H. 3, Wien 1887. — 12. BÜSCHENFELD, H.: Jugoslawien. Klett, Stuttgart 1981. — 13. CABOURET, M.: Quelques conceptions contemporaines de la division régionale de Finlande. Norois, 23, Poitiers 1976. — 14. CASTIGLIONI, B., MILONE, F., SESTINI, A.: L'Albania. Zanichelli, Bologna 1943. — 15. De MARTONNE, E.: France physique. Géographie universelle, VI, 1e partie, Colin, Paris 1942. — 16. FREEMAN, T. W.: Ireland. A general and regional geography. Methuen et Co., London 1972. — 17. FULLERTON, B., WILLIAMS, A. F.: Scandinavia. Chett and Windus, London 1972. — 18. GÁLÁBOV, Ž.: Kratka fizikogeografska charakteristika na Bãlgarija. Godišnik na Direkcijata geol. i minni proučvanja, otd. A, 4, Sofija 1946. — 19. GÁLÁBOV, Ž. a kol.: Kompleksno fizikogeografsko rajonirane na NR Bãlgarija. Problemi na geografijata na Bãlgarija, 4, Sofija 1975. — 20. GÁLÁBOV, Ž., red.: Geografija na Bãlgarija v tri toma. Fizičeska geografija. Prirodni uslovia i resursi. Izd. na Bãlgar. Akad. na naukite, Sofija 1982.
21. GALLOIS, L.: Régions naturelles et noms de pays. Colin, Paris 1908. — 22. GELLERT, J. F.: Bemerkungen zur Karte der physisch-geographischen Gliederung der DDR im Masstab 1:1 000 000. Peterm. Geogr. Mitt. 98, Gotha-Leipzig 1954. — 23. GELLERT, J. F.: Entwicklung und Problematik der naturräumlichen Gliederung [physisch-geographische Rayonierung] Deutschlands. Forschungen und Fortschritte, 32, 1958. — 24. GELLERT, J. F.: Grundlagen und Probleme der älteren Arbeiten zur naturräumlichen Gliederung der Deutschen Demokratischen Republik. Peterm. Geogr. Mitt., 119, Gotha-Leipzig 1975. — 25. GEÓRGALAS, G. K., GAVRESES, P.: Megalé géografia. Atlas tés Ellados. P. Démétrakis, Athénai 1960. — 26. GEORGIEV, M.: Fizičeska geografija na Bãlgarija. Nauka i izkustvo, Sofija 1979. — 27. GIRÃO, A. de AMORIM: Geografia de Portugal. Portugalense Editoria S. A. L., 3^a edição, Porto 1960. — 28. GRACIANSKIJ, A. N.: Priroda Jugoslavii. Geografiz, Moskva 1955. — 29. GRANÖ, J. G.: Reine Geographie. Eine methodologische Studie beleuchtet mit Beispielen aus Finnland und Estland. Publ. Inst. Geogr. Univ. Aboensis, 3, Helsinki 1929. — 30. GRANÖ, J. G.: Die geographischen Gebiete Finnlands. Publ. Inst. Geogr. Univ. Aboensis, 6, Helsinki 1931.
31. HAASE, G., SCHMIDT, R.: Struktur und Gliederung der Bodendecke der DDR. Peterm. Geogr. Mitt., 119, Gotha-Leipzig 1975. — 32. HAMBLOCH, H.: Die Beneluxstaaten. Eine geographische Länderkunde. Wiss. Länderkunden, 13, Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt 1977. — 33. HARTSHORNE, R.: The Nature of Geography. A Critical Survey of Current Thought in the Light of the Past. Annals Assoc. Am. Geogr., 29, Washington 1939. — 34. HEINEBERG, H.: Grossbritannien. Klett, Stuttgart 1983. — 35. HERBERTSON, A. J.: The major structural regions: an essay in systematic geography. The Geogr. Journal, 25, London 1905. — 36. HOFF, G. T. A.: Toelichting bij de fysisch-geografische landschappenkaart van Nederland, schaal 1:600 000. Kon. Ned. Aadr. Genoot. Geografisch Tijdschrift, 17, Amsterdam 1983. — 37. HÖLZEL, E.: Österreichischer Oberstufen-Atlas. Freytag-Berndt und Artaria, Wien 1978. — 38. HROMÁDKA, J.: Orografické třídění Československé republiky. Sborník ČSSZ, 61, Praha 1956. — 39. ILEŠIČ, S.: The Regions of Slovenia. Geogr. Polonica, 36, Warszawa 1977. — 40. IMHOF, E., red.:

41. IVANOV, I. et al.: Opit za kompleksno fizikogeografsko rajoniranje na Bălgarija. Probl. na geografijata v NR Bălgarija, 2, Sofija 1968. — 42. JACOBSEN, N. K.: Natural-geographical regions of Denmark. Geografisk Tidsskrift 75, Kopenhagen 1976. — 43. JÄGER, H.: Grossbritannien. Wiss. Länderkunden Bd. 11, Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt 1976. — 44. KALLIOLA, R.: Pohjolan luonnonmaantieteellinen aluejako. Terra, 91, Helsinki 1979. — 45. KOHL, H.: Erfahrungen aus Arbeiten zur naturräumlichen Gliederung in Oberösterreich. Mitt. Österr. Geogr. Ges., 106, Wien 1964. — 46. Kolektiv: Norway. Vol. I, Geographical Handbook Series B. R. 501, Naval Intelligence Division of the Admiralty, London 1942. — 47. Kolektiv: Greece. Vol. I, Geographical Handbook Series B. R. 516, Naval Intelligence Division of the Admiralty, London 1944. — 48. Kolektiv: Monografia geografică a R. P. Romine, I. Geografia fizică. Editura Academiei, Bucureşti 1960 + atlas. — 49. Kolektiv: Republică Populară Romină. Editura Ştiinţifică Bucureşti 1964. — 50. Kolektiv: Geografia României, I Geografia fizică. Universitatea din Bucureşti, Institutul de Geografie, Editura Academiei RSR, Bucureşti 1983.

51. KONDRACKI, J.: Regiony geograficzne Polski. Czasopismo geogr. Wrocław 1948. — 52. KONDRACKI, J.: Regiony fizyczno-geograficzne Polski. Wyd. Uniw. Warszawskiego, Warszawa 1977. — 53. KONDRACKI, J.: Geografia fizyczna Polski, 3 wyd., PWN, Warszawa 1978. — 54. KRÁL, V.: Fyzickogeografická rajonizace pohraničních oblastí československo-polských. Acta Univ. Carol., Geographica, 1—2, Praha 1966. — 55. KRÁL, V.: The orographic nomenclature and the orographic systems of continental Greece. Acta Univ. Carol., Geographica, 2, Praha 1974. — 56. LAUTENSACH, H.: Die länderkundliche Gliederung Portugals. Geographische Zeitschrift, 38, Berlin 1932. — 57. LAUTENSACH, H.: Iberische Halbinsel. Keysersche Verlagsbuchhandl. 2. Aufl., München 1969 + themat. Atlas. — 58. LEFÈVRE, M. A.: Carte de régions géographiques belges. Bull. Soc. Belge d'Études Géogr. 10, Bruxelles 1940. — 59. Le LANNOU, M., PROST, B.: Les régions géographiques de la France. 4e edit. réfondue. I. La France septentrionale. II. La France méridionale, SEDES, Paris. — 60. LESZCZYCKI, S. ed.: Narodowy Atlas Polski. PAN, Inst. Geogr., Ossolineum et Wydawn. PAN, Warszawa 1973—1978.

61. LUKNIŠ, M., PLESNÍK, P.: Nížiny, kotliny a pohoria Slovenska. Osveta, Bratislava 1961. — 62. LUKNIŠ, M.: Mapy č. 11, 19. In: Atlas ČSSR. Ústřední správa geodézie a kartografie, Praha 1968. — 63. LUKNIŠ, M.: Geomorfologie Čs. Karpát. In: Československá vlastivěda, díl I, Příroda, sv. 1, Soc. Akademie a ČSAV, Praha 1968. — 64. LUKNIŠ, M.: Geomorfologická regionalizácia Vysokých Tatier a ich predpolia. Problémy geograf. výskumu, Bratislava 1971. — 65. LUKNIŠ, M.: Predslov. Vývin územia a zemepisného poznávania Slovenska. Reliéf, výškopis. In: Slovensko, Príroda, Obzor, Bratislava 1972. — 66. LUKNIŠ, M.: Reliéf Vysokých Tatier a ich predpolia. Vyd. SAV, Bratislava 1973. — 67. LUKNIŠ, M., MAZÚR, E.: Regionálne geomorfologické členenie Slovenskej socialistickej republiky. Geogr. Čas., 30, 2, Bratislava 1978. — 68. LUKNIŠ, M.: Atlas Slovenskej socialistickej republiky. Bratislava 1980. — 69. LUNDQVIST, M.: Norrland. Natur, befolkning och näringar. Industriens Utredningsinstitut, Stockholm 1942. — 70. LUNDQVIST, M., red.: Atlas över Sverige. Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag, Stockholm 1953—1971.

71. MacAODHA, B. S., CURRIE, E. A.: Ireland. A Systematic and Regional Geography. Educational Company of Ireland, Dublin 1971. — 72. MARCINEK, J.: Versuch einer Gliederung der DDR auf morphogenetischer Grundlage. P'eterm. Geogr. Mitt., 119, Gotha-Leipzig 1975. — 73. MARKOVIĆ, J. D.: Fizička geografija Jugoslavije. Naučna knjiga, Beograd 1963, 2. izd. 1968. — 74. MEYNEN, E., SCHMITHÜSEN, J.: Handbuch der naturräumlichen Gliederung Deutschlands. Selbstverlag der Bundesanstalt f. Landeskunde Remagen, 1—8, Lieferung. — 75. MELÓN, A.: Regionalización de España. Estudios geográficos, 131, Madrid. — 76. MIHĂILESCU, V.: Marile regiuni morfologice ale României. Bul. Soc. regale române de geogr., 50, Bucureşti 1931. — 77. MIHĂILESCU, V.: Geografia fizică a României. Edit. Ştiinţifică, Bucureşti 1969. — 78. MIHĂILESCU, V.: Ma-

rile regiunii geografice ale României. Studi și cercet. de geol., geofiz. și geograf. Geografie, 18, București 1971. — 79. MONKHOUSE, F. J.: A Regional Geography of Western Europe, 4th edit., Longman, London 1974. — 80. PÉCSI, M.: Geomorphological Regions of Hungary. Akadémiai kiadó, Budapest 1970.

81. PÉCSI, M., SOMOGYI, S.: Magyarország természeti földrajzi tájai és geomorfológiai körzetei. Földrajzi közlemények, 15, 91, Budapest 1967, — 82. PETROVIĆ, R.: O problemu geografske rajonizacije Jugoslavije. Geografski pregled, 1, Sarajevo 1957. — 83. POSEA, G. et al.: Relieful României. Edit. Științifică, București 1974. — 84. RADÓ, S., red.: Magyarország Nemzeti Atlasza. Kartografiai vállalat, Budapest 1967. — 85. RICHTER, H.: Stand und Tendenzen der naturräumlichen Gliederung in der DDR. Geogr. Čas., 19, Bratislava 1967. — 86. RICHTER, G., SPERLING, W.: Transparent Atlas. Deutschland im Weltraumbild 1:500 000. Naturräume und Landnutzungsräume im Weltraumbild. Westermann, Braunschweig 1983. — 87. ROGIĆ, V.: Nacrtno uvjetno homogena regionalizacija SR Hrvatske. Geografski glasnik, 45, Zagreb 1983. — 88. ROȘU, A.: Geografia fizică a României. Editura Didact. și Pedagogică, București 1980. — 89. SESTINI, A.: L'Italia fisica. Conosci l'Italia, I, TCI, Milano 1957. — 90. SESTINI, A.: Il paesaggio. Conosci l'Italia, VII, TCI, Milano 1963.

91. SCHULTZE, J. H., et al.: Die Naturbedingten Landschaften der Deutschen Demokratischen Republik. Ergänzungsheft 257 zu Peterm., Geogr. Mitt., Gotha 1955. — 92. SCHWARZ, R.: Reexamination of the german physiogeographical regionalisation (naturräumliche Gliederung). Münstersche Geogr. Arb., 11, Münster 1981. — 93. SOLANTIE, R.: Suomen ilmastoalueet. Terra, 92, Helsinki 1980. — 94. SONKLAR, K.: Die Einteilung der Ostalpen in Berggruppen und Talschaften. Peterm. Geogr. Mitt., 16, Gotha 1870. — 95. STAMP, D. L.: Britain's Structure and Scenery. Collins, London 1949, 3rd edit. — 96. TUFESCU, V.: România. Natura, Om, Economie. Edit. Științifică, București 1974. — 97. WATSON, J. W., SISSONS, J. B.: The British Isles. A Systematic Geography. Nelson, London 1965.

Вацлав Крал

РАЗВИТИЕ И СОСТОЯНИЕ ФИЗИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВ

На основе изучения специальных литературных источников, изданных в отдельных государствах Европы, автор приводит обзор развития и состояния физико-географического районирования всех европейских стран кроме Советского Союза. С этой целью он изучал не только профессиональные труды, касающиеся прямо этой темы, но также и региональные географические учебники отдельных стран и национальные или же другие региональные атласы. Под физико-географическими районами или же природными районами-областями (по-английски *physiographic regions*, *natural regions*, по-французски *régions naturelles*, по-немецки *Naturräumliche Einheiten*, по-польски *regiony fizycznogeograficzne*) автор, совместно с польским географом Е. Кондрацким (1977, 1978) подразумевает территориальные единицы, отличающиеся определенной мерой внутреннего единства, основывающегося на географическом положении, развитии, характере современных географических процессов, а также на взаимосвязи отдельных элементов, входящих в эти единицы. Преобладающая доля европейских географов убеждена в том, что на территории Европы — кроме равнинной территории Советского Союза — выделение и разграничение физико-географических районов детерминировано, прежде всего, типом рельефа и геологическим строением, а лишь во вторых также климатом и сопровождающей его растительностью.

Необходимо отметить, что некоторые географы — особенно в западных странах — не признают существование физико-географических или же природных районов (областей), так как они дают предпочтение „географическим регионам“, при выделении которых реша-

ющими являются интересы человеческого общества, т. е. факторы социально-экономические, административно-политические или же исторические. Существуют и такие мнения, что природные единицы хотя и существуют, но нельзя их точно выделить линейными границами.

Обзор состояния физико-географического подразделения территорий отдельных европейских стран приводится по группам для а) стран северной Европы, б) стран западной Европы, в) стран южной Европы, г) социалистических европейских стран кроме СССР. Констатируется, что лучше всех разработано и картографически документировано физико-географическое подразделение обоих немецких государств (ФРГ, ГДР), далее всех социалистических стран кроме Югославии и Албании. В северной Европе лучше всех разработала свое подразделение Финляндия, среди стран западной Европы Нидерланды и Великобритания и в южной Европе лишь Италия. Наоборот, такое подразделение отсутствует во Франции, Норвегии и Швеции, слабо разработано в странах Пиренейского полуострова и в Греции. Подразделение на физико-географические или же природные районы в отдельных странах произведено разными методами, но несмотря на это оказывается возможным связывать выделенные природные единицы через государственные границы, пересекавшие, как правило, почти всегда эти единицы. В этом направлении желательнее лучшее международное сотрудничество по совместной теме. Первой попыткой такого рода, вытекающей из инициативы совета министров скандинавских стран, была разработка единого подразделения территорий этих стран группой скандинавских географов (Р. Каллиола 1979). Это само по себе свидетельствует о важности подразделения территории на природные единицы. Кроме того, такое подразделение является также показателем состояния достигнутых географических знаний, так как для его разработки должны существовать не только все фактические знания о соответствующих территориях и их компонентах, но также должен существовать и методический опыт для приобретения, переработки и систематизации всех необходимых данных.

Перевод: Л. Правдова

Václav Král

DEVELOPMENT AND STATE IN THE PHYSICO-GEOGRAPHICAL DIVISION OF EUROPEAN COUNTRIES

On the basis of studying special literature of individual European countries the author presents a survey of the development and state of the physico-geographical division of all European countries excepting the Soviet Union. For that purpose not only professional works concerning directly this subject have been studied, but also the regional geographical textbooks of individual countries as well as national or other regional atlases were studied. As physico-geographical regions or natural regions (or also physiographic regions; régions naturelles in French, naturräumliche Einheiten in German, regiony fizycznogeograficzne in Polish) are understood by the author in accordance with the Polish geographer Prof. J. Kondracki (1977, 1978) the territorial units marked for a certain degree of inner unity resulting from geographical position, development, character of present geographical processes as well as from mutual connection of individual elements that form such units like these. The bulk of European geographers is convinced that in the territory of Europe — except for the plain-like territory of the Soviet Union — the delimitation of physico-geographical regions is determined above all by the type of relief and geological structure, secondarily also by climate and associated vegetation.

It is necessary to quote that some geographers — particularly those from the western countries — do not recognize existence of physico-geographical or natural regions and prefer to speak of „geographical regions“, in delimitation of which, however, the interests of human society are deciding, i. e. the socio-economic, administrative-politi-

cal, or also historical factors. There are even such opinions that, it is true, the natural units exist, but they cannot be delimited exactly by lineal boundaries.

A survey of the state in physico-geographical division of the individual European states is given by groups for a) the states of northern Europe, b) the states of western Europe, c) the countries of southern Europe, and d) the socialist European countries without the USSR. It is stated that as to a physico-geographical division best worked-up and cartographically documented it is that of both German states (FRG, GDR), further those of all the socialist countries except for Yugoslavia and Albania. In northern Europe Finland has a division worked-up best, from western countries the Netherlands and Great Britain, and in southern Europe Italy only. Conversely, such a division is lacking in France, Norway, Sweden, little is worked up in countries of the Iberian Peninsula and in Greece. The division into physico-geographical, or also natural regions is carried out by various methods, nevertheless in most cases it is possible to interconnect the delimited natural wholes also across the state frontiers, which interest these units in every case. In this direction an international cooperation on a common subject would be desirable. The first such an attempt, which initiated at the instance of Cabinet of Scandinavian countries, is represented by a unified division of these countries worked up by a group of Scandinavian geographers (R. Kalliola 1979). This fact itself shows the significance of division of a territory into natural units. Besides, such a division is also an index of the state of obtained geographical knowledge on individual countries, because not only all the factological findings on the appropriate countries and their components must be at disposal, but also the methodical experience to obtain, work up and systematize all the necessary data.

Translated by A. K r a j č í r